

KÜRESEL TİCARETTE YENİDEN KORUMACILIK

Küresel ticaret son yıllarda bir durgunluk içinde. 2023'te hizmet ticaretinde 500 milyon dolarlık bir artışa rağmen; mal ticaretinde 2 trilyon dolarlık bir düşme bekleniyor. Bu duraksama yeni de başlamadı. 2008 krizinden beri bir duraksama yaşıyor.

Doç. Dr. Derya Hekim

Öysaki 1980 sonrası ticaret hızla artmış ve de küreselleşme tam manasıyla yaşıyordu. Francis Fukuyama'nın 1992 tarihli meşhur kitabı Tarihın Sonu ve Son İnsan'da liberal düşüncenin insanlığın ulaşabileceği son nokta olduğu vurgusu vardı. Dünya hızla ticaretle daha fazla entegre oluyor ve de sınırsız bir dünyanın hayalleri kuruluyordu. Kant'ın meşhur sürdürülebilir barışı için gerekli şartlar oluşuyordu. Tabii küreselleşme döneminin Truva atı ise Küresel Tedarik Zincirleri(KTZ)'ydi. Üretim süreçlere bölündü ve de hangi ülkenin hangi aşamada karşılaştırmalı üstünlüğü varsa, ülke o alanda uzmanlaştı.

Ancak ne Fukuyama'nın dediği gibi tarihin sonu oldu, ne de Kant'ın öngördüğü gibi ülkelerin birbirlerine olan bağılılıkları barışı garanti etti. Bugün dünya her geçen gün daha riskli bir hale geliyor. Jeopolitik riskler daha fazla gündemimizde ve de ülkeler kutuplaşıyor. ABD-Avrupa ve Çin-Rusya eksenini belirginleşiyor. Küresel ticaret de bu paradigma değişiminden etkileniyor.¹

Korumacılık artıyor

Kriz dönemlerinden sonra korumacılık

¹ Doç. Dr. Derya Hekim, Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü Öğretim Üyesi.

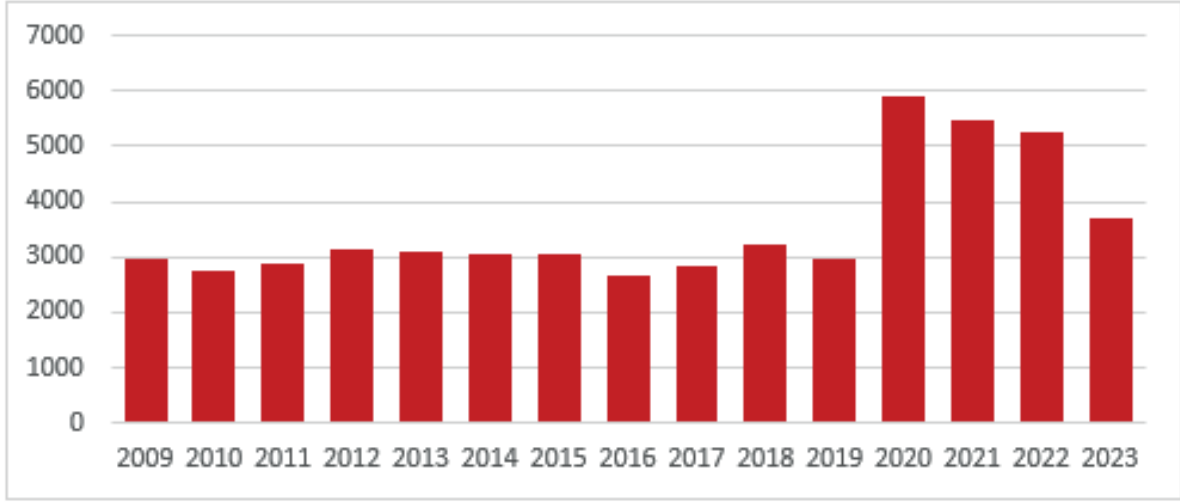
önlemlerinin uygulanması aslında ilk defa karşımıza çıkmıyor. Ülkeler krizlerden toparlanırken kendi sanayilerinin toparlanmasını öncelikliyorlar. En dikkat çekici korumacılık hamlesi olan Smooth-Hawley tariflerinin 1929 krizinden sonra uygulandığını hatırlayalım.

Şekil.1'de ise Küresel Finans Krizi sonrası tüm dünyada uygulanan ticareti kısıtlayıcı önlemler yer alıyor. Kasım 2008'den günümüze (Şubat 2024) tüm dünyada 52473 farklı korumacılık önlemi uygulanmış. Özellikle 2020'den sonra bu önlemlerde belirgin bir artış var. Pandemi ve ardından gelen jeopolitik riskler bu önlemleri ivmelendirdi. Üstelik yeni dönem korumacılığın içeriği de farklılaştı. Bu uygulanan önlemlerin sadece %8.7'si geleneksel korumacılık aracı olan tarife.

Yeni dönem korumacılık araçlarının başında sübvansiyonlar yani teşvikler geliyor. Ülkeler birbiri ardına sanayi politikası uygulamaya başladılar ve çeşitli amaçlar için teşvikler veriyorlar. ABD Enflasyonla Mücadele Yasası (IRA) kapsamında elektrikli araç, batarya üreticilerine teşvik veriyor. Ayrıca CHIPS yasası ile de çip üretiminde Çin'e olan bağımlılığını azaltmaya çalışıyor. Benzer şekilde AB de çip üretiminde bağımlılığını azalt-

Şekil. 1 Küresel Ticarete Uygulanan Kısıtlayıcı Önlemler

Kaynak: Global Trade Alert

mak için cömert teşvikler sunuyor. Çin zaten yıllardır teşvikler veriyor. Birleşmiş Milletlere göre bugün dünyada 100'den fazla ülke sanayi politikası uyguluyor ve de verilen teşvikler küresel hasılanın %2'sini bulmuş durumda.

Yeni dönem korumacılığın ikinci önemli aracı ise ihracat yasakları. Aslında özel bazı mallarda ya da iç piyasadaki fiyat artışları ile mücadele etmek için zaman zaman ihracat yasakları uygulanıyordu. Covid döneminde maske ve koruyucu ekipmanlara getirilen yasakları da biliyoruz. Ancak son dönemde bu yasaklar daha çok rakip ülkenin gelişimini engelleyecek stratejik sektörlerde oluyor. Örneğin ABD, Çin'in çip üretimini sekteye uğratmak için çip üretiminde kullanılan makinelerin ihracatına yasak

getirdi. Dahası Çin'in askeri alanda gelişmesini engellemek gerekçesi ile yarı iletken, kuantum bilgi teknolojileri ve yapay zeka alanında yapılacak yatırımlara dahi kısıtlama getirdi. Diğer taraftan Çin de nadir toprak elementlerinde olan üstünlüğünü silah olarak kullanmaya başladı. Eylül ayında çip üretiminde kullanılan galyum ve germanyumun ihracatına kısıtlama getirdi. Ekim ayında ise elektrikli araçlarda kullanılan graphite ihracatına...

Özetle küresel ticaret paradigması değişiyor. Serbest ticaretten hızla uzaklaşıyor. Ticaret takım oyunundan çıkıyor ve ülkelerin birbirlerini stratejik rakip olarak gördüğü, hamlelerini bu doğrultuda oynadığı bir oyuna dönüşüyor.